

Od redaktora naczelnego

Szanowni Państwo,

Przekazujemy w ręce Czytelników drugi numer *Przeglądu Historyczno-Wojskowego* (dalej: *PHW*) w 2026 r. Składa się na niego osiem artykułów naukowych oraz jeden materiał źródłowy.

W tym tomie podróż przez karty historii rozpoczynamy na początku drugiego tysiąclecia. Marcin Böhm analizuje w swoim artykule źródło średniowieczne, z którego wynika, iż ówcześni Polacy, Pomorzanie i Francuzi byli uczestnikami wyprawy armii Henryka VI Hohenstaufa do Italii w 1194 r. Autor stara się potwierdzić bądź wykluczyć zawarte w źródle informacje. Jest to tym trudniejsze, że przeświadczone przez niego zapiski nie są prostą relacją wydarzeniową, lecz utworem panegirycznym podporządkowanym idei reprezentacji cesarskiej potęgi.

W kolejnym artykule Aleksander Bołdyrew, opierając się na dostępnych źródłach, przeanalizował stopień doświadczenia oraz wykształcenia w rzemiośle wojskowym polskiej kadry dowódczej uczestniczącej w kampanii 1531 r. przeciwko Hospodarstwu Mołdawskiemu. Jej kulminacyjnym momentem była stoczona 22 sierpnia pod Obertynem zwycięska bitwa, w której wojska dowodzone przez hetmana wielkiego koronnego Jana Amora Tarnowskiego pokonały siły mołdawskie. W literaturze przedmiotu rozpowszechniany jest pogląd, że za panowania króla Zygmunta I Starego polscy dowódcy wojskowi (rotmistrzowie) reprezentowali wysoki poziom kompetencji zawodowych, co miało być oznaką biurokratyzacji państwa w oparciu o merytoryczny dobór kadr (w tym wojskowych), a tym samym przejawem przekształcenia państwa o strukturze średniowiecznej w twór nowożytny. Czy analiza kadr wojskowych spod Obertyna potwierdza to przekonanie?

Tekst autorstwa Marii Turos przenosi nas w okres krwawych wojen napoleońskich. Pierwsze próby szacowania strat poniesionych przez armię francuską w kolejnych kampaniach podjęto już w pierwszej połowie XIX w. Charakteryzowały się one jednak dużym rozrzutem statystycznym. Autorka prezentuje straty w ujęciu zbiorczym i pokazuje, jak ich wielkość ewoluowała na przestrzeni ponad dwustu lat. Ponadto opisuje też próbę ustalenia wielkości strat w odniesieniu do jednej z bitew. W tekście zwrócono również uwagę na losy jeńców oraz na tzw. straty pozabitewne. Wojna to przecież nie tylko ubytki ponoszone na polach bitew, lecz także jej następstwa, np. epidemie.

Czwartym materiałem w bloku *Artykuły i studia* jest opracowanie Jana Snopko, w którym zajął się on przedstawieniem prób zreformowania i zintensyfikowania przez Imperium Rosyjskie procesu szkolenia rezerwistów. Cesarstwo Romanowów posiadało najliczniejszą armię stałą i ogromny potencjał ludnościowy, jednak zaniedbania w przygotowaniach i szkoleniu rezerw zostały brutalnie zweryfikowane w czasie wojny rosyjsko-japońskiej w latach 1904–1905 oraz w pierwszych miesiącach po wybuchu Wielkiej Wojny. Co stało na przeszkodzie, aby odpowiednio wykorzystać dziewięcioletni okres od zakończenia walk na Dalekim Wschodzie do zamachu w Sarajewie? Autor na przykładzie Warszawskiego Okręgu Wojskowego pokazuje proces szkolenia rezerwistów w latach 1913–1914 oraz towarzyszące mu problemy.

W burzliwy okres Trzeciego Powstania Śląskiego zabiera nas artykuł Mariusza Patelskiego. Autor skupia się na charakterystyce sytuacji na terenie powiatu opolskiego. Jego teren, podobnie jak obszar sąsiedniego powiatu kluczborskiego, po wybuchu trzeciego zrywu powstańczego znalazł się pod kontrolą niemieckiej Samoobrony Górnego Śląska. Będące ramieniem zbrojnym Międzysojuszniczej Komisji Rządzącej i Plebiscytowej wojska francuskie, które wcześniej kontrolowały teren Górnego Śląska i starały się strzec bezpieczeństwa ludności obu skonfliktowanych stron, po 3 maja 1921 r. opuściły tereny poza większymi miastami. To dało stronie niemieckiej możliwość zastosowania aktów represji wobec polskich Ślązaków. Największą zbrodnią było zamordowanie, po wcześniejszych torturach, sześciu działaczy plebiscytowych w Dąbrówce Łubniańskiej.

W okres drugiej wojny światowej przenosimy się dzięki tekstowi Tomasza Piędziocha, w którym prezentuje on swoje ustalenia dotyczące systemowej działalności instytucji III Rzeszy, w okresie, gdy ta mierzyła

się ze skutkami alianckich nalotów bombowych w sferze mieszkaniowej. Program Bauhilfe [z niem. pomoc budowlana] (1942–1943) był pierwszą próbą systemowej pomocy obywatelom przez państwo niemieckie. Jego celem było zapewnienie tymczasowego zakwaterowania dla ofiar bombardowań oraz ewakuowanych pracowników przemysłu zbrojeniowego. Było to niejako przygotowanie do wdrożenia w 1943 r. Deutsches Wohnungshilfswerk [z niem. Niemieckie Dzieło Pomocy Mieszkaniowej]. Ponadto autor rekonstruuje skalę zniszczeń i mechanizmy zarządzania kryzysowego oraz wskazuje na ograniczenia państwa totalitarnego w skutecznym reagowaniu na kryzys wojenny.

W okres wczesnopowojenny przenosi nas artykuł Grzegorza Motyki. Jego tematem jest proces fałszowania wyborów do Sejmu Ustawodawczego z 19 stycznia 1947 r. w powiecie Łowicz. W oparciu o materiały archiwalne możemy prześledzić skoordynowane działania 36 Pułku Piechoty ludowego Wojska Polskiego oraz Urzędu Bezpieczeństwa, których celem było rozbicie struktur miejscowego Polskiego Stronnictwa Ludowego, a tym samym umocnienie władzy Polskiej Partii Robotniczej. W ich wyniku PSL, dotychczas najsilniejsza partia polityczna w powiecie, została zmarginalizowana, a liczba jej członków gwałtownie spadła. Z tekstu przebija skala zaangażowania żołnierzy ludowego WP w fałszerstwa wyborcze. Świadczy to o tym, że formacja ta była traktowana przez władze jako „zbrojne ramię partii”. Celem podstawowym było zniszczenie polskiego podziemia i opozycji politycznej, bo tylko one realnie mogły zagrozić władzy komunistów w Polsce.

Artykułem zamykającym blok *Artykuły i studia* jest tekst Katarzyny Wilczok, który ukazuje przygotowania oraz charakter centralnych uroczystości z okazji 40 rocznicy powstania ludowego WP (12 października 1983 r.). Powstał on w oparciu o analizę treści dziennika wojskowego „Żołnierz Wolności”, co pozwoliło na uchwycenie propagandowego wymiaru tego jubileuszu. Co istotne, obchody rocznicowe przypadały na rok, w którym zniesiono stan wojenny w Polsce. Dlatego przebiegały one w specyficznej sytuacji społeczno-politycznej. W tekstach publikowanych na łamach dziennika podkreślano związki wojska ze społeczeństwem, drukowano wspomnienia kombatanckie, organizowano sympozja naukowe oraz zainaugurowano budowę dwóch pomników. Opisywano też istotne z punktu widzenia władz inicjatywy takie jak tzw. społeczne czyny żołnierskie oraz „spotkania pokoleń”.

W dziale *Materiały źródłowe* publikujemy wytworzony przez armię Cesarstwa Austro-Węgier w listopadzie 1914 r. raport pokazujący przerzut kolejowy 2 Armii pod dowództwem gen. kawalerii Eduarda Freiherra von Böhm-Ermollego z linii frontu w Karpatach w celu osłony Śląska. Dokument barwnie przedstawia ogrom trudności, z jakimi zderzyli się wykonawcy tego poważnego przedsięwzięcia logistycznego. Materiał został opatrzony wstępem i przygotowany edycyjnie do publikacji przez Pawła Kaczmarskiego.

Zachęcamy do lektury cyfrowej wersji czasopisma pod adresem: <https://phw.wp.mil.pl/przeglad-historyczno-wojskowy/numery-phw/>.

Sławomir Poleszak